

Două cărți domnești relative la Moșii de pe Valea râului Bîsca Chiojdului

I. Se cunosc mai multe acte elaborate la cancelaria voievodală a Țării Românești în scurta domnie a lui Pătrașcu Vodă cel Bun (1554—1557)¹. Cum este de înțeles, cartea acestui domn din 12 septembrie 1555, nepublicată încă, a fost scrisă în limba slavonă.

După două secole, moșnenii din satul Bîscenii de Sus, pe atunci în județul Secueni, au fost obligați, probabil pentru necesități juridice, să traducă această carte domnească. Au apelat la cel mai competent translator din jur, Vasile, dascălul slavonesc, de la școala de catiheți a episcopiei Buzăului².

Pricina la care se referă actul se „căutase” de 12 boieri hotarnici, din porunca lui Radu Paisie voievod (1535—1545), ceea ce presupune că în conformitate cu uzanța vremii, alți șase boieri fuseseră trimiși ca cercetători mai înainte de domnia lui Radu (Petru de la Argeș), din cauza instabilității lucrului judecat, una dintre cele mai grave lipsuri ale justiției feudale.

Întărirea lui Radu Paisie s-a păstrat pînă în vremea domniei fiului său Pătrașcu. Dar și cu noua plîngere, acaparatorul Barbu, probabil din satul vecin, Vereș, „a rămas de lege” întrucît nu și-a putut dovedi nici atunci pretențiile. Așa se face că Pătrașcu voievod a reîntărit stăpînirea celor două cete conduse de Stan și Matei.



Documentul original* prezentat dascălului Vasile, traducător și al altor acte privitoare la moșii de pe valea Bîscii³, fusese distrus (ros) în lungul îndoiturilor pe care fusese pliat, nefiind păstrat în mod corespunzător. De aceea, dascălul a găsit cu cale să scrie în textul traducerii sale explicația: „Aicea sînt într-acest hrisov un rind și jumătate stricat de nu s-au putut cunoaște”.

Se cunosc două copii de pe această traducere. Una se află în posesia profesorului pensionar Vasile Georgescu-Cuibu, care a primit-o de la Vladimir Cărbunescu din Ploiești, urmaș al treti logofătului Tudor Cărbunescu, coproprietar în moșia Bîsca de Sus cu începere din 1809⁴. Cea de-a doua se afla în 1975 la economistul Traian Tănăsescu din satul Ccbru de pe aceeași vale a Bîscii. Aceasta provenea de la ginerele amintitului treti logofăt, anume Nicolae Homoriceanu⁵.

Ambele copii prezintă la început mențiunea: „Anul 7064 (1555) septembrie 12. Hrisovul în limba sirbească al domnului Pătrașcu, cu alăturare a lui traducere în limba română, de Vasile dascălul de la episcopia Buzău, la anul 7253 (1745) martie 14...”.

¹ Spre exemplu cele 66 documente publicate în *Documente privind Istoria României, veacul XVI, B. Țara Românească*, vol. III, (1551—1570), București, Edit. Academiei R.P.R., 1952, p. 19—77.

² I. Ionescu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. XIV.

* Cu toate cercetările noastre întreprinse de-a lungul a 30 de ani originalul n-a fost găsit.

³ Arh. St. București, Ms. 1 232, f. 83—85.

⁴ Posesor: V. Georgescu-Cuibu și *Doc. Calvinii*, dactilo, 1979, I, f. 206, depus la Arh. St. București.

⁵ Gion Ionescu și R. Grosu, *Homoricenii, spiță de neam*, comunicare în mss. prezentată Comisiei pentru Heraldică, Genealogie și Sigilografie în ședința din 17.XII.1981 și la Casa Corpului Didactic Ploiești în ședința din 9.IV.1982.

Se mai poate aminti că prima jumătate din textul actului a fost reproducută în hotărnicile moșiei Biscenii de Sus și cele din jur⁶ și că toate toponimele cuprinse în text se pot identifica și astăzi, atât pe teren, cit și pe hărțile uzuale⁷.

Documentul este deosebit de important pentru istoria comunei Calvini, fiind cea mai veche atestare scrisă a unei moșii și a unui sat din cele arondate astăzi acelei comune, precum și cea mai veche ocolnică din zonă.

Iată textul acestui act de cancelarie domnească așa cum apare el în cea de a doua copie :

1555 (7064) septembrie 12⁸. Pătrașcu cel Bun voievod întărește lui Stan cu cetașii lui și lui Matei cu ceata sa moșia Bisca de Sus județul Secuieni, în urma unor îndelungate judecăți.

Cu mila lui Dumnezeu, Io Pătrașcu voievod și domn a toată Țara Românească.

Dat-am domnia mea această poruncă a domni(e)i mele lui Stan cu cetașii lui și lui Matei cu ceata sa și cu ai lor feciori, cîți Dumnezeu le va dărui, ca să le fie lor moșie la Bisca de Sus, partea lor totală, oricîtă se va alege, pentru că este a lor bătrînă moșie, dreaptă, de baștină.

Și hotarele să se știe' din gura Văii (Seci) de (din) Jos, pe vaie în sus, pînă la Ruginoasele, pînă la curmătura Cornetului și din virful Cornetului, pînă în obîrșia văii Cetățelii...⁹ și pînă la piatra Tarniței și de acolo, din piatră în piatră, pînă în Valea Cîinilor, și de acolo pînă la Jivini și pînă la curmătura Brătoaei și de acolo pe pisc în sus, pînă unde se va întîlni cu moșia Cărbuneștilor și de acolo pe Drumul Sării, pînă în Valea (Seacă a) Cornetului, din Jos.

Iar după aceea, Stan și cu Matei, cu ceata lor, ei au făcut piră cu Barbul și cu feciorii lui mai nainte vreme, însă în zilele răposatului părintelui domniei mele Radul voievod.

Și au fost trimiși 12 boieri, ca să cate pentru hotărîrea Văii Seci, dinaintea domniei lui. Și a rămas Barbul de lege pentru Valea Seacă. Iar Stan și Matei, cu ceata lor, au rămas să stăpînească.

Deci, nu s-au lăsat Barbul, ci au avut piră și înaintea du(mnea)lor boierii domniei mele.

Într-aceea dar, am căutat și am adevărat, împreună cu toți cinstiții boieri (ai) domniei mele și am dat domnia mea lui Stan și lui Matei, cu ceata lor, ca să stăpînească a lor moșie ce am scris mai sus, cu bună pace de către Barbul, ei și feciorii lor, nepoți și strănepoți și de către nimenea să nu se clătească, după zisa domniei mele.

Iată și mărturii am pus : jupan Socol mare vornic și jupan Tudor mare logofăt și Dragomir vistier și Radul paharnic și Radul stolnic și...¹⁰ mare postelnic.



II. Este cunoscut că în cei 22 de ani ai domniei lui Matei Basarab voievod (1632—1654) limba română se afirma pregnant chiar și în tipărituri și cu atât mai mult în actele private. Procesul de înlocuire a slavonei, folosită încă în cancelaria voievodală, nu se terminase însă¹¹. Așa se explică de ce și cartea lui Matei Vodă, din 7 aprilie 1643, a fost scrisă în slavonă.

⁶ De exemplu Hotărnicia C. Ciochinescu, 23 septembrie 1653, în dosarul tribunalului Buzău 317/1853 și 330/1857, apoi Arh. St. București, fond Mănăstirea Căldărușani, XLIV/24. O copie de pe hotărnicia Tribunalului Buzău din della (dosarul) 330/1857 se află în posesia Criviței Popescu (fostă Bocănescu) din satul Biscenii de Sus.

⁷ Vezi Harta României 1/100 000 ediția 1914, planșa Vălcniei de Munte și planul director ediția 1911 planșa Cătina, 1/20 000.

⁸ Data prevăzută în mențiunea dascălului Vasile, reproducută în comentariu.

⁹ Lipsa semnalată de același dascăl din cauza rosăturii la îndoiturile actului.

¹⁰ Loc șters în copia folosită. Probabil Iane. Dascălul Vasile n-a mai reproduș cine a fost ispravnic, locul unde a fost scris și cine l-a scris în 1555.

¹¹ Tr. Ionescu Nișcov, *Un act de cancelarie domnească necunoscut de la Matei Basarab*, în „Revista Arhivelor”. LVI (1979), nr. 2, p. 182.

Moşnenii din cele două sate Chiojd, ambele în județul Secueni, au fost nevoiți să-l solicite pe dascălul Costandin de la biserica Sfântul Gheorghe vechii din București pentru a fi tradusă în românește și astfel să o poată înțelege, ei mai întâi și, apoi, personalul instanțelor locale de judecată către care se îndreptau cu disputele lor pentru moșia Cepturaș cu moșnenii Chisărești. Cetele chiojdenilor își apărau pcina cu îndrjire. Chisăreștii conduși de un anume Petru încercau să rezolve în favoarea lor conflictul.

Moșia și satul Cepturașu se află situate din flancul sting al râului Bisca Chiojdului pînă în creasta jalonată de vîrfurile Cătina (735 m) și vîrfurile Poiana Scrisă (754 m).

Neputînd face dovada pretențiilor lor, moșnenii Chisărești „au rămas de judecată”, afit la prima cercetare cu șase boieri, cit și la ultima, lege peste lege, cu doisprezece boieri jurători, chiar în divanul domnesc. În consecință, domnia întărea stăpînirea cetelor lui Drăgoi.

Este sigur că printre „frații care sînt de părinți” ai lui Drăgoi să fi fost și Dumitru, Balea, Mihu și Stoica. Dintre cei cinci frați „de părinți” s-a distins cu osebire Balea logofăt, scriitor al multor zapise de transferuri de proprietate și intemeietorul spiței de neam a boiernașilor Macovei din Starchiojd¹².

Cît despre existența și autenticitatea originalului, nici nu poate fi vorba de dublu. Mai întii este convingătoare atestarea dascălului de slavonie Costandin. Apoi, copia a fost deseori folosită în probatoriile din fața unor instanțe județene sau centrale¹³ și niciodată nu s-a ridicat excepția de fals. În plus, toate toponimele și hidronimele semne de hotar se folosesc și astăzi și sînt ușor de identificat pe hărți sau pe teren. În sfîrșit, apelîndu-se la componența sfatului domnesc, veliții boieri din această carte de întărire pot fi întîlniți în multe alte asemenea acte ale cancelariei lui Matei Basarab.

Reproducem aici și textul acestei cărți după copia noastră realizată cu îngăduința posesoarei în toamna anului 1974¹⁴.

1643 (7151) aprilie 7, *Tîrgoviște*. Matei Basarab voievod întărește lui Drăgoi și altor moșneni din amîndouă Chiojdurile, județul Secueni, ocină în Cepturaș, după judecata acestora cu Petru Chisar și alții, iar numai lui Drăgoi încă un codru de loc, cedat de părtașii lui de judecată, deoarece el purtase cheltuiala cu boierii hotarnici și cu judecățile.

Мнаостію Божію, Іо Матію воєвод и господни вѣсон земле Сѣргієвладѣнскою, вник великаго и прѣд обраго стараго поконномѣ Іо Басарає Коєвод.

Dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele slugii domniei mele Drăgoi și fraților săi care sînt de părinți și tuturor megiașilor dintr-amîndouă Chioajdele, din județul Secuienilor, pe anume: Bădica cu ceata lui i Călin cu ceata lui i popa Tănase cu ceata lui i Voicilaș cu ceata lui i popa Firlă cu ceata lui i Birlan cu ceata lui i Lepădat cu ceata lui i Radul cu ceata lui i Tudoran cu ceata lui i Borcea cu ceata lui i oț Chiojdu oț Bisca: Stroe cel Bătrîn cu ceata lui i Terlea cu ceata lui i Dragomir cu ceata lui i Stanciu cu ceata lui i Sin cu ceata lui i Dragomir cu ceata lui i Stanciu (II) cu ceata lui i cu ai lor feciori ce le va da Dumnezeu, ca să le fie lor ocină în Cepturaș, în județul Secuienilor. Însă din cîmp, din pădure, din apă și din munți, ori cît se va alege du preste tot hotarul, din hotar pînă în hotar.

Și semnele ocinii încă să se știe, însă din Piatra Romei în jos pre apa Bîscii, în gura Cepturașului și de acolo pre apa Cepturașului în sus, pînă în slemne, în vîrfurile Pătirlagii și de acolo pre slemne în obîrșia...¹⁵ și de pre slemne în Măgura Rea, în vadul Cățiașului.

¹² Gion Ionescu, *Macoveii din Starchiojd. Spița de neam*, comunicare pentru Comisia de Heraldică, Genealogie și Sigilografie de pe lîngă Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, încredințată redacției „Revistei Arhivelor”.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Copia scrisă de Costandin dascălul a ajuns la Filiala Arhivelor Statului județul Buzău prin colecționarul E. Irion; Vezi Arh. St. Buzău, colecția E. Irion, Chiojdu, I/1.

¹⁵ Loc rupt.

Pentru că această ocină ce scrie mai sus este a lor bătrână și dreaptă ocină de la moșii lor, încă de mai denainte vreme, de moșie, de strămoșie și tot au ținut-(o) cu bună pace.

Iar după aceea, cînd a fost acum, în zilele domniei mele, iar Petru, feciorul lui Chisar din...¹⁵ și Neaga, nora lui Avram ot Tirlești și cu feciorii lui Stoica portar, ei au ridicat piră pentru această ocină ce scrie mai sus, de ziceau că este a lor și au venit innaintea domniei mele în divan de au stătut de față cu megiașii dintr-amîndooă Chioajdele și cu Drăgoi.

Deci într-aceea, domnia mea am căutat și am judecat împreună cu toți cinstiții dregătorii domniei mele și am dat domnia mea la mijlocul lor 6 boieri pre răvașe domnești, ca să caute și să adevereze pentru această ocină din Cepturaș, (de) este a lui Drăgoi cu frații lui și cu megiașii dintr-amîndooă Chioajdele, au este a lui Petru și a Neagăi și a feciorilor lui Stoica portar și să scoată cărți.

Deci într-aceea, acești șase boieri, ei au căutat și au adevărat cum este acea ocină a lui Drăgoi și a megiașilor din Chioajde, iar Petru și Neaga și feciorii lui Stoica portar, ei n-au avut nici o treabă, căci n-au avut cărți să scoată, nici nimic.

Și am văzut domnia mea și cartea acelor șase boieri de judecată.

Iar într-aceea, Petru și Neaga nu s-au lăsat nici pre aceea, ci au venit cu piră innaintea domniei mele în divan.

Deci, domnia mea, iar am căutat și am judecat și am dat domnia mea lui Petru și Neagăi lege 12 boieri pre răvașe domnești, ca să jure cum că este a lor ocina din Cepturaș (și) nu este a lui Drăgoi și a megiașilor din Chioajde.

Deci, cînd a fost la zi și la soroc, nici cum n-au putut jura, ci au rămas Petru și Neaga de judecată.

Și am dat domnia mea lui Drăgoi și megiașilor din Chioajde ca să-și ție ocina cu bună pace, cum o au ținut și mai dinainte vreme, iar Petru și Neaga și feciorii din Stoica portar să nu aibă nici o treabă și de vor scoate vreodinioară niscare cărți, să nu se crează.

Și iar să fie slugii domniei mele lui Drăgoi cu frații lui un codru de loc țefuit (sic !) și împietrit din apa Cepturașului în sus, pre apa Bișcii, pînă în fîntînă, în gura vilcelii, pre vilcea, pînă în calea Pătirlagii, pre slemne pînă la obîrșia Cepturașului, pre apă în jos, pînă în Bisca.

Pentru că acest loc datu-l-au megiașii dintr-amîndooă Chioajdele, pentru că[ci] a purtat el piră și toată cheltuiala cu boierii (ce) și-au pus cu megiașii. Și s-a aflat cheltuială ughi 47.

Deci megiașii n-au avut bani să-i întoarcă, ci i-au dat acest (codru de) loc.

Iar din ocina de sus ce se va (cu)veni lui Drăgoi cu frații lui, ocină de moșie și de cumpărăturile de la megiași, să-și împartă cu megiașii, cine cum i se va (cu)venii, așa să ție.

Drept aceea și domnia mea încă le-am dat ca să le fie lor moșie și feciorilor lor în veci și de către nimenea neclintit, precum (este) zisa domniei mele.

СЕЖОМЪ СВЯДНЕН Поставленъ господства мн

Jupan Dragomir vel ban i pan Dumitru Dudescu vel dvornic i pan Radul vel agă i pan Preda vel spatar i pan Stroe vel vistier i pan Socol vel clucer i pan Dumitrașco vel stolnic i pan Marco vel paharnic i pan Radul vel comis i pan Costandin vel postelnic.

I ispravnic vel logofătul.

ИПИСАХЪ азъ станъ логофѣтъ въ Тирговиште Мѣсеца априла 21 дни отъ Ядамъ въ лѣтѣ зрна (1643)

Acest izvod s-a scris asemenea după cartea domnească la școala slovenească la Sfîntul Gheorghe vechiu București.

Az. Costandin dascăl slovenesc am scris.

1777 ghenarie 26

Posesor Ligia Giurescu comuna Chiojdu,
județul Buzău

GION IONESCU